

câr), Kahire 1386/1966, s. 13-43; Zehebî, *A'lä-mü'n-nübelâ*, IX, 154; X, 101, 281, 288, 441-442; XIII, 403; XIV, 558; XVIII, 166; XIX, 38, 306; XX, 560; XXI, 448; XXII, 168; Alâi, *Tah-kîku münifî'r-rûbte li-men şebete lehü şerf-fü's-şoşbe* (nşr. M. Süleymân el-Eşkâr), Amman 1412/1991, s. 31-32, 84, 86-119, 120; İbn Kesir, *el-Bidâye*, Beyrut 1987, X, 258, 278-279, 287-288, 289, 335, 342, 346; a.mlf., *Tef-sîrül-Kur'ân*, V, 245; Safedî, *el-Vâfi*, I, 292; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 368; IV, 62, 311; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, Beyrut 1984, X, 222; a.mlf., *Fethu'l-bâr* (Hatîb), VII, 6, 8, 131; Aynî, *Üm-detü'l-kârî*, Kahire 1348 — Beyrut, ts., XVI, 168, 170, 171; Sehâvî, *Fethu'l-mugîs*, III, 130; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî*, Beyrut 1409/1989, II, 206 vd., 220; İbn Arrâk, *Tenzihü's-şerf'a*, I, 341-422; II, 3-27; Seffârîni, *Levâ'ihu'l-enüvârî's-seniyye ve levâkihu'l-efkârî's-sünniyye* (nşr. Abdullah b. Muhammed el-Busayrî), Riyad 1415/1994, I, 369-377; II, 3-89; *Keşfü'z-zunân*, I, 171; II, 954, 1213, 1236, 1275, 1276, 1277, 1559, 1844, 1870; Müttakî el-Hindî, *Ken-zü'l-ummâl*, XI, 539; Şevkânî, *Derrü's-sehâbe*, s. 99-126; a.mlf., *el-Fevâ'idü'l-mecmû'a fi'l-eḥâdîs'il-mevzû'a* (nşr. Abdurrahman b. Yahyâ el-Muallimî), Kahire 1380/1960, s. 330-410; Nebḥânî, *el-Esâlibü'l-bed'at fi fazli's-şahâbe*, Tunus 1989, s. 34-37, 51-58; Kettanî, *er-Risâletü'l-müsteṭrafe*, s. 58, 59, 99; Kubey'sî, *Şahâbetü Resûlillâh fi'l-kitâb ve's-sünne*, Dimaşk 1407/1986, s. 104-114, 150-181, 198 vd., 286-296; *İzâhu'l-meknûn*, I, 237, 248; II, 107, 195, 196; Tayyib Okic, *Bazı Hadis Meseleleri Üzerine Tedkikler*, İstanbul 1959, s. 48-53; Ebû Zehv, *el-Hadîs ve'l-muḥaddîsîn*, Beyrut 1404/1984, s. 130, 150 vd.; Talât Koç-yiğit, *Kelâmcılarla Hadîşçiler Arasındaki Münakaşalar*, Ankara 1984, s. 37, 39-40, 83, 102-104, 193-194, 237-239; Muhammed el-Arabî b. et-Tebbânî, *İlhâfû zevî'n-necâbe bi-mâ fi'l-Kur'ân ve's-sünne min fezâ'ilî's-şahâbe*, Fas 1985; M. Yüsun ef-Necrâmî, *eş-Şif'a fi'l-mizân*, Kahire 1407/1987, s. 120-124; Hüseyin Münis, *eş-Şahâbe mine'l-enşâr*, Kahire 1409/1989, s. 13, 21; Muhammed b. İbrâhim eş-Şeybânî, *Mu'cem mâ üllife 'ani's-şahâbe ve ümmehâtî'l-mü'minîn ve âli'l-beyt*, Küveyt 1414/1993, s. 24, 31, 61, 171, 178, 179, 184, 185, 188, 194, 227, 234, 238; Muhammed Şefî, *Maḳâmü's-şahâbe ve 'ilmü't-târîḥ*, Cize 1409/1989, s. 15-16, 47, 58-64, 93; M. Rizâ el-Muzaffer, *‘Aḳâ'idü'l-İmâmiyye*, Beyrut 1411/1990, s. 89 vd.; Muhyiddin Muhammed b. Bahâeddin, *el-Kavülül-faşl şerhu'l-Fıḳhî'l-ekber*, İstanbul 1990, s. 289, 304; M. Sâlih el-Garsî, *Faşlü'l-ḥiṭâb fi mevâkiḥil-aşḥâb* [baskı yeri yok] 1410/1990, s. 13-24; Üsâme Ammüre, *eş-Şahâbetü 'alâ lisâni Resûlillâh*, Dimaşk 1411/1991, s. 9, 15-37; Nâsir b. Abdullah el-Kafârî, *Mes'ele'tü't-takrîb beyne Ehli's-sünne ve's-Şif'a*, Riyad 1413, I, 361 vd.; II, 106 vd.; Nâsir b. Ali Âid, *‘Aḳidetü Ehli's-sünne ve'l-ce-mâ'a fi's-şahâbeti'l-kirâm*, Riyad 1413/1993, I, 49 vd., 164 vd.; II, 755-793; III, 883 vd.; Ebû Muhammed el-Hüseyinî, *Evcezü'l-ḥiṭâb fi be-yânî mevkiḥi's-Şif'a mine'l-aşḥâb*, [baskı yeri ve yılı yok] 1413/1993, s. 14-15, 19-20, 25-26, 102; M. Salâh es-Sâvî, *Menziletü's-şahâbe fi'l-Kur'ân*, Medine, ts.; I. Goldziher, "Eşhâb", *İA*, IV, 370-371.

MEHMET EFENDİOĞLU

FEZÂRE (Benî Fezâre)

(بنو فزارة)

Adnânîler'e mensup bir Arap kabilesi.

Kabilenin nesebi Fezâre b. Zübân b. Bağîd b. Reys b. Gatafân b. Sa'd b. Kays Aylân b. Mudar b. Nizâr b. Mead vasıtasıyla Adnân'a ulaşır.

Benî Fezâre başlangıçta Necid ve daha çok Vâdilkurâ'da oturuyordu. Daha sonra Kuzey Afrika'ya ve Mısır'a göç ederek buradaki yerli halkla karıştılar. Câhiliye döneminin önde gelen güçlü kabilelerinden biri olan Fezâre oğulları ile Abs oğulları arasındaki Dâhis Savaşı yıllarca sürmüştür. Bu savaştan sonra da Âmir b. Sa'saa, Cüşem ve diğer kabilelerle savaştılar.

Hz. Peygamber Fezâre oğulları ile ilk defa Dümetülcendel seferi esnasında (5/627) karşılaştı ve kabilenin reisi Uyeyne b. Hısn b. Fezâre ile bir anlaşma yaptı. Buna göre Resûl-i Ekrem ve ashâbı hiçbir tehdit ve tehlikeye mâruz kalmadan Vâdilkurâ topraklarından geçip Dümetülcendel'e gidecek, onlar da kuraklık ve kıtlık sebebiyle hayvanlarını müslümanların hâkimiyetindeki meralarda otlatabileceklerdi. Fezâreliler aynı yıl yahudi ve müşriklerle anlaşarak reisleri Uyeyne b. Hısn kumandasındaki 1000 kişilik birlikle Hendek Gazvesi'ne katıldılar. Hz. Peygamber geri dönmeleri için onlara Medine hurmalığının gelirinin üçte birini vermeyi teklif etti. Uyeyne b. Hısn'ın yarısını istemesi üzerine anlaşma sağlanamadıysa da Fezâreliler bir müddet sonra çekilip gittiler. Hz. Peygamber'in onlara böyle bir teklifte bulunması Fezâre'nin güçlü bir kabile olduğunu göstermektedir.

Ümmü Kırfe (Fâtıma bint Rebîa) adındaki bir kadının veya reisleri Uyeyne b. Hısn'ın teşvikiyle bir grup Fezârelî'nin Medine meralarına saldırması ve Resûlullah'a ait yirmi deveyi çalıp Ebû Zer el-Gıfârî'nin oğlunu şehid etmesi üzerine Hz. Peygamber Gâbe Gazvesi'ne (Zûkared Gazvesi) çıkmış, çalınan develerin bir kısmı geri alınmış ve Fezâre oğullarından bazıları yakalanmıştır (6/627).

Fezâreliler, hem Medine hem de Suriye ticaret yolunu rahatlıkla tehdit edebilecek stratejik bir mevkiye bulunuyorlardı. Nitekim Zeyd b. Hârise bir ticaret seferi münasebetiyle Fezâre topraklarından geçerken onların baskınına uğramış, kervanda bulunanlar dövülmüş ve malları yağmalanmıştır. Bunun üze-

rine Hz. Peygamber, 6. yılın Ramazan ayında (Ocak 628) Zeyd b. Hârise (Şahîh-i Müslim'deki rivayete göre Ebû Bekir) kumandasında bir seriyeye gönderdi. Müslümanlara karşı kışkırtıcı hareketlerde bulunan Ümmü Kırfe esir alındı ve Fezâre'nin ileri gelenleri öldürüldü; böylece Fezâre oğullarına ağır bir darbe vurulmuş oldu. Bazı rivayetlerde Ümmü Kırfe'nin öldürüldüğü kaydedilmektedir de bu doğru değildir. Zira Hz. Peygamber'in çocukların, kadınların ve yaşlıların öldürülmesini asla tasvip etmediğini bilen Zeyd b. Hârise'nin böyle bir emir vermesi mümkün görünmemektedir. Şahîh-i Müslim'deki rivayette ("Cihâd", 14) onun esir alındığı belirtilmekle beraber katledildiğine dair bir bilgi mevcut değildir.

Fezâre oğulları sadece müşriklerle değil aynı zamanda yahudilerle de iş birliği yapıyorlardı. Nitekim Hz. Peygamber Hayber seferine çıktığı zaman Fezâre kabilesi Hayber yahudilerine yardıma gelmiş, ancak Resûl-i Ekrem'in, yardımdan vazgeçmeleri şartıyla kendilerine Hayber'in hurma mahsulünden pay verilmesi teklifini kabul ederek geri dönmüşlerdi. Hayber'in fethinden sonra da Resûlullah'a gelerek hisselerini istemişler, Resûlullah onlara Hayber dağlarında yer gösterince buna itiraz ederek onu savaşla tehdit etmişler, ancak Hz. Peygamber üzerlerine yürüyünce kaçmışlardır.

Fezâre kabilesinin reisi Uyeyne b. Hısn Hz. Peygamber ile anlaşarak Mekke'nin fethine ve Huneyn Gazvesi'ne katılmış, müellefe-i kulübdan sayılarak Cî'râne'de kendisine 100 deve verilmiştir. Fezâre oğulları Tebük Gazvesi'nden sonra bir heyet halinde Medine'ye gelerek Resûl-i Ekrem'i ziyaret etmiş ve müslüman olduklarını bildirmişlerdir.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra Fezâreliler'in birçoğu, peygamberlik iddiasında bulunan Tuleyha b. Huveylid'in safına geçerek ridde" olaylarına katılmışlar, fakat Hz. Ebû Bekir tarafından mağlûp edilerek yeniden itaat altına alınmışlardır.

Fezâre kabilesinden çok sayıda âlim ve devlet adamı yetişmiş olup bunlardan bazıları şunlardır: Ebû İshak el-Fezârî, İbrâhim b. Abdurrahman el-Fezârî, İbrâhim b. Habîb el-Fezârî, Muhammed b. İbrâhim el-Fezârî, Ömer b. Hübeyre el-Fezârî ve oğlu Yezîd b. Ömer, Mugîre b. Abdullah b. Mugîre el-Fezârî, Adî b. Ertat el-Fezârî, Ebû Abdullah Mervân b. Muâviye el-Fezârî.

BİBLİYOGRAFYA :

Müslim, "Cihâd", 14; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 216, 297; İbn Hişâm, *es-Sire*, Kahire 1355/1936, I, 306-307; III, 265; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 641-643; Hemdânî, *Şifâtü Cezireti'l-Ârab* (nşr. Muhammed b. Ali el-Ekvâ'), Riyad 1397/1977, s. 272, 325, 329-330, 334; Sem'ânî, *el-Ensâb*, IX, 297-299; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 172; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, I, 566-573; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, I, 225-228; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-me'âd*, Kahire 1970, III, 55; Kalkaşendî, *Kalâ'idü'l-cümân* (nşr. İbrâhim el-Ebyârî), Kahire 1402/1982, s. 95, 113-114; a.mlf., *Nihâyetü'l-ereb*, Beyrut 1405/1984, s. 352; Muhammed Emîn es-Süveydî, *Seba'ikü'z-zeheb fi ma'rifeti kabâ'ili'l-Ârab*, Beyrut 1406/1986, s. 215-216; Bahriye Üçok, *İslâmdan Dönerler ve Yalancı Peygamberler (Hicrî 7-11. Yıllar)*, Ankara 1967, s. 23, 32, 51, 53, 54, 61, 63, 67; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, VII, 513; W. Montgomery Watt, *Muhammad at Medina*, New York 1981, s. 36, 78, 81, 87, 91, 93, 106, 237, 350, 367, 377; a.mlf., "Fazâre", *El²* (İng.), II, 873; Kehhâle, *Mu'cemü' kabâ'ili'l-Ârab*, Beyrut 1402/1982, III, 918; Abdülâziz b. Sâlih el-Hilâbî, "Seriyetü Zeyd b. Hârise ilâ Benî Fezâre", *Mecelletü Külliyyeti'l-âdâb*, XIII/1, Riyad 1986, s. 61-81; J. Schleifer, "Fezâre", *IA*, IV, 600-601.

MEHMET ALİ KAPAR

FEZÂRÎ, Ebû İshak

(أبو إسحاق الفزاري)

Ebû İshâk İbrâhîm b. Muhammed
b. el-Hâris el-Fezârî
(ö. 188/804 [?])

Muhaddis ve fakih.

Küfe'de doğdu. Dimaşk ve Bağdat'ta bulundu. İçlerinde Süleyman el-Bettî, A'meş, Mûsâ b. Ukbe, Hişâm b. Urve, Humeyd et-Tavîl, Mâlik b. Enes, Evzâî ve Süfyân es-Sevrî'nin de bulunduğu birçok kişiden hadis rivayet etmiş, hocaları Evzâî ve Sevrî'den başka İbnü'l-Mübârek, Abdullah b. Avn el-Harrâz, Abdülmelik b. Habîb el-Massîsî gibi âlimler de ondan hadis rivayetinde bulunmuşlardır.

Fezârî Hz. Peygamber'in sünnetine bağlı, bid'atlara karşı olan, iyiliği tavsiye edip kötülüğü önlemede hassas, faziletli bir şahsiyete sahipti. Yahyâ b. Maîn, Nesâî, İclî ve İbn Hibbân onun sika* olduğunda ittifak etmişlerdir. Hârûnürreşîd'in öldürülmesini emrettiği bir zındığın, "Hz. Peygamber adına uydurduğum 1000 hadisi ne yapacaksın?" demesi üzerine halifenin, "Ey Allah düşmanı, Ebû İshak el-Fezârî ve Abdullah b. Mübârek yanında sen kim oluyorsun! Onlar senin söylediklerini ayıklar ve harf harf çıkarırlar" diye cevap vermesi onun Fezârî'nin

ilmine olan güvenini göstermektedir. İbn Hacer, İbnü'n-Nedîm'den naklen müslüman âlimler içinde ilk usturlabı İbrâhîm b. Muhammed el-Fezârî'nin yaptığını söylerken (*Tehzîbü't-Tehzîb*, I, 153) onu astronomi bilgini Fezârî ile karıştırmıştır. Çünkü İbnü'n-Nedîm bu bilgisi Ebû İshak İbrâhîm b. Habîb el-Fezârî adlı bir âlim için kaydetmektedir (*el-Fihrist*, s. 332).

Ömrünün büyük bir kısmını zamanın serhat şehirlerinden Misis'te (bugün Adana merkez ilçesine bağlı Yakapınar bucağı) geçiren Fezârî burada halkın İslâmî kültürle yoğrulması için büyük gayret sarfetmiş ve 188'de (804) bu şehirde vefat etmiştir. Ancak onun ölüm tarihi olarak Ebû Dâvûd 185 (801), Buhârî 186 (802) ve İbn Asâkir 188 (804) yılını vermektedir.

Fezârî *Kitâbü's-Siyer* adıyla bir eser kaleme almıştır. Kaynaklarda *Kitâbü's-Siyer ve'l-cihâd*, *Kitâbü's-Sire fi dâri'l-harb* ve *Kitâbü's-Siyer fi'l-aḥbâr ve'l-aḥdâs* adlarıyla geçen ve İslâm devletler hukukuna dair ilk eserlerden olan kitap için İmam Şâfiî'nin, "Siyer (devletler hukuku) konusunda benzeri yazılmamıştır" dediği ve aynı konudaki eserinde onun tertibini esas aldığı söylenir (İbn Hacer, I, 152). Fezârî'den Muâviye b. Amr er-Rûmî'nin (ö. 215/830) rivayet ettiği *Kitâbü's-Siyer* beş bölümden meydana gelmiş olup Fas Karaviyyîn Kütüphanesi'nde (nr. 139) mevcut nüshasının ikinci bölümü 270 (883-84) yılında istinsah edilmiştir. Eser Fâruk Hamâde tarafından yayımlanmıştır (Beyrut 1987).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Ubeyd, *el-Emvâl*, Kahire 1395/1975, s. 223, 227; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 488; İclî, *es-Sikât*, s. 54; İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 23; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Teceddüd), s. 332; Ebû Nuaym, *Hilye*, VIII, 253-265; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, I, 209-215; İbn Manzûr, *Muhtaşaru Târîhi Dimaşk*, IV, 113-117; Mizzi, *Tehzîbü'l-Kemâl*, II, 167-170; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, VIII, 539-543; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 273-274; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, I, 151-153; Sezgin, *GAS*, I, 292; C. Awvâd, *Akdemü'l-maḥtûḫâti'l-Ârabîyye fi mektebâti'l-Âlem*, Bağdad 1982, s. 149; Hüseyin Atvân, *er-Rivâyetü't-târîhiyye fi bilâdi's-Sâm fi'l-âsi'l-Ümevî*, Beyrut 1986, s. 202-206; Muhammed b. Abdülâziz ed-Debbâğ, "Kitâbü's-Siyer li-Ebî İshâk İbrâhîm b. Muhammed b. el-Hâris el-Fezârî", *el-Menâhil*, XXX, Rabat 1984, s. 347-359; Miklos Muranyi, "Das Kitâb al-Siyer von Abû İshâq al-Fazârî Das Manuscript der Qaraviyyîn-Bibliothek zu Fâs", *Jerusalem Studies in Arabic and Islam*, VI, Jerusalem 1985, s. 63-97.

HASAN GÜLEÇ

FEZÂRÎ, İbrâhîm b. Abdurrahman

(إبراهيم بن عبد الرحمن الفزاري)

Ebû İshâk Burhânüddîn İbrâhîm
b. Abdurrahmân b. İbrâhîm
el-Fezârî eş-Şâfiî
(ö. 729/1329)

Şâfiî fakihî.

Mısır asıllı olup Rebülevvel 660'ta (Şubat 1262) Dimaşk'ta doğdu ve orada yaşadı. Babası Firkâh'a izâfeten İbnü'l-Firkâh diye de anılır. Babası ve dedesi de fakihdir. Babasından fıkıh, amcası Şerefeddin Ahmed b. İbrâhîm'den Arapça okudu. Ayrıca Ebû'l-Abbâs İbn Abdüldâim, İbn Ebû'l-Yüsr, İbn Ebû Asrûn, Ebû İshak İbrâhîm b. Abdülâziz es-Sülemî, Ebû'l-Abbâs İbnü'n-Nehhâs, Abdülatif el-Harrânî ve Muhammed b. Ahmed eş-Şerîşî gibi âlimlerden ders aldı. Dimaşk'ta Bâdrâiyye Medresesi'nde müderrislik yaptı, birçok öğrenci yetistirdi. Tâceddin es-Sübki ve Muhammed b. Câbir el-Vâdiâşî ondan icâzet alan tanınmış âlimlerdendir. Amcası Şerefeddin'in ölümü üzerine Dimaşk'taki Emviyye Camii hatipliğine tayin edildiyse de bir ay sonra bu görevden ayrıldı. Necmeddin İbn Sasrâ ölünce (ö. 723/1323) onun yerine Dimaşk başkadısı olması için yapılan teklifi kabul etmedi. Zamanında Şâfiî mezhebinin en önde gelen âlimlerinden biri olan Fezârî Cemâziyelevvel 729'da (Mart 1329) vefat etti ve Bâbüs-sagîr Kabristanı'nda babasının yanına defnedildi.

Alçak gönüllü, iyilik sever bir kişi olan Fezârî tartışmadan kaçınır, devlet adamlarına pek yaklaşmazdı. İlimle meşgul olan kişilere hizmetten zevk duyar, öğrencilerinin ihtiyaçlarıyla yakından ilgilenirdi. Çağdaş Takıyyüddin İbn Teymiyye ile bazı konularda farklı görüşlere sahip oldukları halde birbirlerine saygı göstermişler ve aralarındaki münasebeti kesmemişlerdir.

Eserleri. 1. *Bâ'ışü'n-nüfûs ilâ ziyâretü'l-Kudsî'l-maḥrûs*. On üç fasıldan meydana gelmekte olup Ebû Muhammed İbn Asâkir'in *el-Câmî'u'l-mustakşâ fi fezâ'ili'l-Mescidi'l-aḫşâ*'sından ve ilgili diğer eserlerden özetlenmiştir. Süleymaniye Kütüphanesi'nde nüshaları bulunan eser (Hacı Mahmud Efendi, nr. 2015; Reisülküttâb Mustafa Efendi, nr. 236/2; Şehid Ali Paşa, nr. 985/2, 1398/3; Ayasofya, nr. 3469) Charles D. Matthews tarafından yayımlanmıştır (*Journal of the*